

Endeligt referat af fællesmøde 4. december 2023

Udsendt 20. december 2023

Fællesmøde mellem bestyrelse og råd den 4. december 2023

Mødested: Brorsonsminde, Fiskergade 13, 6760 Ribe

Mødet fandt sted fra kl. **17.00 til 18.55.**

Afbud bedes meddelt sekretariatet på mail:

vadehavet@danmarksnationalparker.dk senest den 27. november.

Deltagere:

Formand	Flemming Just	
Varde Kommune	Sandie Eis Ravn	
Esbjerg Kommune	Henning Ravn	
Fanø Kommune	Mille Renée Larsen	
Tønder Kommune	Karen Inger Refslund Andersen	
Danmarks Naturfredningsforening	Inger Jensen	
Friluftsrådet	Birgitte Loeff Schmidt	
Dansk Ornitologisk Forening	Boris Schønfeldt	
Digelagene	Morten Sextus	
Danmarks Jægerforbund	Jan Holm	
Danmarks Sportsfiskerforbund	Simon Simonsen	AFBUD
Landbrug & Fødevarer	Esther Hoftijzer	
Naturstyrelsen	Peder Thøgersen	
Nationalparkrådet	Anne Marie Ludvigsen	
Ribemarsken, formand	Jens Lorenzen	
Vadehavets Bådklubber, næstformand	Steffen Steffensen	
Museerne i Vadehavsområdet	Anne Marie Ludvigsen	
Danmarks Fiskeriforening	Pau Schramm	
Dansk Botanisk Forening	Søren Vinding	AFBUD
Destination Vadehavskysten	Hans Peter Folmann	
Aarhus Universitet, Bioscience	Thomas Bregnballe	AFBUD
Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse	Mads Møller Jepsen	AFBUD
GEUS	Merete Binderup	
LAG Fanø/Varde	Preben Friis-Hauge	AFBUD
LAG Tønder/Haderslev	Johanne Marie Ludvigsen	
FLAG	Ole Jakobsen	
Lokalarkiverne	Jytte Knudsen	
Marsken omkring Sneum Å	Kurt Aakjær	
Region Syddanmark	Poul Erik Jensen	AFBUD
Det Rådgivende Udvalg for Tøndermarsken	Jens Møller	
Det Rådgivende Udvalg for Vadehavet	Lasse H Schouesboe	
Business Esbjerg	Troels Larsen	AFBUD
Vadehavets FormidlerForum	Bente Krog Bjerrum	
Vadehavskunstnerne	Daisy Dahl	
Skallingen, Ho og Oksbøl	Anne Marie Slaikjær	AFBUD
Varde Ådal	Hans Julius Jakobsen	
Marbækområdet	Carsten Mathiesen	
Fanø	Torben Korsgaard	
Fanø	Julie Aalund Sørensen	
Ribemarsken	Kent Rygaard	
Mandø	Poul Erik Fredskild	AFBUD
Rømø	Christiane Terhart	AFBUD
Rømø	Henrik Manø Stenrøjl Kristensen	
Tøndermarsken	Kurt Schmidt	
Tøndermarsken	Anette Liljensøe	
Nationalparksekretariatet	Anne H Marboe	AFBUD

Punkter på dagsordenen:**Punkt 1 - Velkomst og godkendelse af dagsorden - Beslutningspunkt (5 min.)****Sagsfremstilling:**

Flemming Just byder velkommen og dagsordenen godkendes.

Indstilling:

Nationalpark Vadehavets sekretariatet indstiller, at bestyrelsen og råd godkender dagsordenen.

Referat:

Flemming Just bød velkommen og bad rådet og bestyrelsens medlemmer om kort at præsentere sig for hinanden.

Herefter orienterede Flemming Just om afbud og spurgte om råd og bestyrelse kunne godkende dagsordenen. Det blev bekræftet.

Beslutning:

- Dagsordenen blev godkendt.

Punkt 2 - Evaluering af samarbejdet mellem bestyrelse og råd 2023 (20 min.)**Sagsfremstilling:**

Bestyrelsen lægger op til at drøfte med rådet, hvordan årets samarbejde og aktiviteter er forløbet. Drøftelsen sker med udgangspunkt i rådsformandsskabets evaluering af rådets arbejde. Både bestyrelses- og rådsmedlemmer opfordres til at fremkomme med deres tanker, input og vurderinger.

Bestyrelse og råd bedes drøfte den årlige fællesekskursion og komme med forslag til form og emner/destination.

Indstilling:

Nationalpark Vadehavets sekretariatet indstiller:

at bestyrelse og råd drøfter samarbejdet mellem bestyrelse og råd.

at bestyrelse og råd drøfter hvor en eventuel fælles ekskursion kan gå hen i 2024.

Referat:

Flemming Just bad om en åben drøftelse af samarbejdet mellem bestyrelse og råd, og spurgte hvordan man bedst kan bruge hinanden.

Jens Lorenzen fortalte, at han på mødet forinden havde fortalt bestyrelsen, hvad rådet har arbejdet med i 2023, herunder evaluering af den seneste nationalparkplan. Han havde bedt om, at rådet bliver involveret i udarbejdelse af den nye plan i 2024. Formandskabet i rådet havde desuden besluttet, at de ønsker mindre afrapportering, mere indsigt i projekter og så meget involvering i arbejdet i nationalparken som muligt. Dette håbede formandskabet ville få positiv indflydelse på fremmødet.

Flemming Just fortalte, at bestyrelsen på mødet forinden havde besluttet, at de blandt andet ønsker, at rådet drøfter den grønne omstillings påvirkning af Nationalpark Vadehavet samt deltager aktivt i arbejdet med nationalparkplan 2025- 2030. Bestyrelsen var positivt indstillet overfor de foreslåede emner, men nogle må måske vente til 2025.

Han orienterede om, at arbejdet med nationalparkplanen for 2025 til 2030 er i proces, og at der er 2 møder som råd og bestyrelse bedes prioritere. Den 20. februar er der idéudviklings- og strategiworkshop mellem bestyrelse og råd.

Dernæst er der udarbejdet et debatoplæg, som bestyrelsen netop har godkendt. Debatoplægget skal danne baggrund for fire borgermøder, et i hver vadehavskommune, hvor alle borgere kan komme med forslag til nationalparkplan 2025-2030. Herefter skal der prioriteres i de indkomne forslag til den nye plan. Dette sker på et møde den 11. april, som igen er et fælles møde mellem råd og bestyrelse. De to møder lægger grundlaget for planen for den kommende seksårige periode.

Flemming Just gav udtryk for, at det er vigtigt, at vi har et aktivt råd og at det har indflydelse på hvilke strategiske satsninger bestyrelsen skal prioritere. Vi skal sikre ejerskab og kendskab i lokalområdet, her er rådets medlemmer vigtige, da de skal være med til at udbrede kendskab og være med til at give lokalbefolkningen ejerskab.

Peter Saabye Simonsen orienterede om, at debatoplægget kommer elektronisk ud til alle ved årsskiftet, men vi printer også 200 eksemplarer, som vi tager med til borgerworkshops. På mødet i februar skal råd og bestyrelse komme med ideer og forslag til hvad der skal være i den nye plan, ligesom bestyrelse og råd skal revidere vores strategi, som er indarbejdet i vores nationalparkplan for denne periode. Debatoplægget ridser kort følgende op:

- aktiviteter vi forventer forsætter
- aktiviteter bestyrelsen ønsker at sætte i gang og
- aktiviteter der er helt nye og ikke står i debatoplægget.

I april skal bestyrelse og råd prioritere de indkomne ideer fra borgerworkshops, udvalg, rådet, bestyrelsen mv. De vil forinden blive opdelt på de seks indsatsområder.

Der vil være en ekskursion den 6. oktober for bestyrelse og råd. Vi forsøger fremover at lægge ekskursionen 1. søndag i oktober. Flemming Just fortalte om dette års ekskursion, som gik til Sønderside og Myrthuegård, det havde været meget interessant. Flemming Just bad om forslag til næste års ekskursion. Forslag kan sendes til sekretariatet. Datoer for årets møder bliver sendt ud som bilag til referatet og der indkaldes via Outlook.

Beslutning:

- Nationalparkens bestyrelse og råd drøftede samarbejdet.
- Det blev ikke besluttet hvor næste års ekskursion skal gå til, men rådet blev opfordret til at indsende forslag.

Bilag:

2.1 Evaluering af rådets arbejde udarbejdet af rådets formandskab.

Punkt 3 – Årsberetning - Orienteringspunkt (10 min.)

Sagsfremstilling:

Formand for nationalparkbestyrelsen, Flemming Just, aflægger årsberetning for 2023. Der orienteres også om status for ny plan for Nationalpark Vadehavet for perioden 2025-2030.

Indstilling:

Sekretariatet indstiller, at bestyrelse og råd tager årsberetningen til efterretning.

Referat:

Flemming Just kunne kun give ½ årsberetning, da han først trådte til 1. juni. Det har været et år præget meget af testcentersagen, som kom ind fra sidelinjen. Flemming Just havde læst sig til evalueringsprocessen, som han roste råd, bestyrelse og sekretariat for. Evalueringsrapporten er sendt til ministeren. Når vi har rapporten retur fra ministeren, bliver den offentliggjort. Råd og bestyrelse skal ikke kunne huske alt det vi har lavet, men den viser, at der har været et kolossalt godt arbejde fra sekretariats, frivilliges, partners, råds og andre samarbejdspartners side. Han var imponeret over de 47 planlagte projekter + de 30 som kom til. Der er i alt arbejdet med mellem 80 og 90 projekter i denne planperiode. Forventningen til os stiger og stiger – og vi vil gerne i endnu bedre kontakt med kommuner, organisationer og turistdestinationer. De første 5 måneder har budt på evaluering og selvom testcentersagen har taget mange kræfter, er der arbejdet solidt i sekretariatet, med mange projekter. Bestyrelsen er imponerede over det store arbejde. Dog har vi ikke nået at færdiggøre alle projekter, nogle er derfor blevet udskudt til første kvartal 2024.

Testcentersagen, som har fyldt meget, har skabt overraskelse fra politisk side. Da vi er en statslig fond, og bestyrelsen er udpeget af ministeriet, har det været en svær situation. Men vi har forsøgt at beskytte, benytte og udvikle vores område, uden at gå over grænsen for hvad vi kan som statsfond. Vi er bekymrede for hvad et testcenter kan gøre i forhold til vores verdensarvsudpegning og for nationalparkfondens muligheder for at indfri bekendtgørelsen. Vi har forsøgt at være med til at orkestrere en politisk modstand Flemming Just takkede kommuner og politiske aktører, som har støttet os. Lige nu er vi i en screeningsproces, hvor DTU og vindindustrien har samlet sammen på materialet. Står det til dem, er der 2 områder som er velegnede til et testcenter – Ballum- og Ribemarsken. Men det er ønskelisten fra vindindustriens side, hvor der, ifølge dem, er de mest optimale forhold, som vil koste dem mindst. Det er nu en politisk proces, som er i gang. Den nye minister skal have tid til at sætte sig ind i det – politikerne vil tage et bredt perspektiv på et testcenter, men man lytter meget til vindindustrien. Der kommer et testcenter, det har regeringen forpligtet sig til og de har ændret regler, som gør det nemmere at placere energiparker, så de kommer uden tvivl. Meldingerne fra Christiansborg er, at man vil se bredere på perspektiverne, og ikke kun se på vindindustriens interesser. Det er tvivlsomt om det bliver afgjort før jul, men der kommer sikkert svar i januar. Intet er dog afgjort, så det er vigtigt at fastholde et tryk fra folkelig, politisk og interesseorganisationernes side. Den folkelige opbakning har været betydningsfuld. Så hold endelig fast!

Beslutning:

- Bestyrelse og råd tog årsberetningen til efterretning.

Punkt 4 – Gennemgang af budget 2024-2027 – Orienteringspunkt (10 min.)

Sagsfremstilling:

Sekretariatet vil fremlægge budget 2024-2027, som er vedtaget på bestyrelsesmødet i september og endeligt justeret på bestyrelsesmødet forud for fællesmødet. Det vedhæftede bilag er derfor ikke endeligt.

Indstilling:

Sekretariatet indstiller, at bestyrelse og råd tager gennemgangen til efterretning.

Referat:

Marianne Thorlund Tølbøll gennemgik budget 2024-2027, som er et rammebudget. Det er nogle ting vi har lagt os fast på og nogle poster der er åbne. Vi har arbejdet med Velkommen til Nationalpark Vadehavet, med Henrik Mikaelen i spidsen. Henrik Mikaelen er i gang med en forrygende slutspurt og vi satser på at nå i mål med projektet, men afrapporterer først efter nytår. Projektet har været en anelse forsinket grundet Corona og manglende tilladelser. Marianne Thorlund Tølbøll opfordrede til, at råd og bestyrelse tager ud og ser projektet.

Finansloven for 2023, som først blev offentliggjort i maj, gav nationalparkerne dels en finanslovsreduktion på godt en million kroner, men også en ekstraordinær bevilling på million kroner mere end vi var stillet i udsigt. Det har betydet, at vi ikke helt har haft afløb for midlerne. Midlerne vil blandt andet blive brugt til fundraising, så vi kan supplere finanslovsbevillingen.

Vi har, som vi skal, nedbragt vores opsparing.

Næste år får vi en regulering af vores bevilling på 0,5 mio. kr. Men alt stiger, så reelt betyder det, at vi kan holde status quo med løn og andre udgifter.

Budgettet viser også, at vi i 2027 kommer ud med et underskud, hvis vi ikke rejser eksterne midler. Budgettet er negativt, fordi vi ikke budgetterer med midler, som vi ikke har fået tilsagn om.

Vi har fået nye initiativer; Life Kongeå i samarbejde med bl.a. Esbjerg Kommune og Interreg 6a VaBene-projektet, som er et grænseoverskridende samarbejde.

Marianne Thorlund Tølbøll viste desuden, at vi har fået et nyt budgetskeema, som vi skal anvende fremover.

Hans Peter Folmann spurgte om omsætning var udgifter – det bekræftede Marianne Thorlund Tølbøll.

Jens Lorenzen spurgte hvordan der kunne være et minus, han mente, at vi skal præsentere et budget der går i 0. Marianne Thorlund Tølbøll forklarede, at det er for at vise, at hvis vi ikke får eksterne midler, skal vi skære andre steder.

Torben Korsgård spurgte, hvorfor der ingen udgifter er i forhold til partnerprogrammet. Marianne Thorlund Tølbøll forklarede, at partnerprogrammet finansieres via VaBene de næste tre år, dvs. aktiviteterne fortsættes men via et projekt, hvor vi får flere penge at arbejde med.

Der var enkelte yderligere spørgsmål til den måde budgettet blev fremlagt på, som blev forklaret. Marianne Thorlund Tølbøll uddybede, at bestyrelsen får kvartalsmæssig budgetopfølgning.

Det blev drøftet, at man kunne fremlægge budgettet mere pædagogisk fremadrettet.

Beslutning:

- Bestyrelse og råd tog gennemgangen til efterretning og opfordrede til en anden fremlæggelse.

Bilag:

4.1 Budget 2024-2027

Punkt 5 – Rådets opgaver 2024 – Drøftelse (10 min.)

Sagsfremstilling:

Nationalparkrådet har på deres seneste møde i oktober foreslået at Rådet arbejder videre med følgende:

- Invitere en ekstern ekspert til at fortælle om kystvandrådets arbejde og resultater med efterfølgende diskussion.
- Invitere en ekspert til at fortælle om el-kabler fra off-shore anlægs påvirkning af naturen under vandet.
- Rådets og bestyrelsens samt andres involvering i Nationalparkplan 2025-2030.
- Involvering i forhold til budgetanvendelsen for kommende perioder.
- Drøftelse af behovet for "No-go-zoner" i naturen, altså en lidt udansk tanke om at lukke ned for afgrænsede naturområder.
- Drøftelse af mobilhomes.

Herudover foreslås:

- Revision af forretningsorden.
- Indarbejdelse af FN's 17 verdensmål i Nationalpark Vadehavets arbejde.
- Nationalparkens holdning til jagt på naturprojekters arealer.
- Orientering om PFAS og Snæbel.

7

Indstilling:

Sekretariatet indstiller, at bestyrelsen tager rådets forslag til efterretning.

Referat:

Flemming Just spurgte om der var yderligere til punktet, som også var gennemgået under punkt 2.

Jens Lorenzen forklarede, at det var rådets ønskeliste, som de kan bruge hvis tiden er til det.

Jan Holm spurgte hvad der var ment med forslaget om nationalparkens holdning til jagt på naturprojekters arealer, hvad dækker det? Jens Lorenzen forklarede, at det dækker en generel drøftelse af emnet i rådet.

Sandie Eis Ravn mente, at det interessante ved rådet er at gribe en ide, men også at klæde bestyrelsen godt på. Så er der noget bestyrelsen skal forholde sig til, ville bestyrelsen gerne have besked og have det uddybet. Og er der arrangementer som rådet ønsker hun deltager i, gør hun det gerne.

Beslutning:

- Bestyrelsen tog rådets forslag til efterretning.

Punkt 6 – Præsentation af udvalgte projekter (45 min.)

Sagsfremstilling:

Ledelsesorienteringen vil ikke blive gennemgået, men der kan stilles spørgsmål.

Nationalparksekretariatets medarbejdere vil hver især lave en kort præsentation med afsæt i de opgaver og projekter den enkelte medarbejder arbejder med i dagligdagen.

Indstilling:

Sekretariatet indstiller:

at bestyrelse og råd tager ledelsesorienteringen til efterretning.

at bestyrelse og råd tager præsentationen til efterretning.

Referat:

Der var ingen spørgsmål til ledelsesorienteringen.

Xenia Salomonsen fortalte om et projekt der handler om beskyttelse af natur ved hjælp af teknologi. Vi kan have antagelser om hvor gæster bevæger sig i naturen, men er nu ved at indhente data via NTT Data sammen med Dansk Kyst og Natur Turisme, Nationalpark Mols Bjerg og Nationalpark Thy. Man måler eksempelvis på hvor mange der kommer for at se sort sol, hvor folk på Mandø bevæger sig mv. Ved hjælp af disse data kan vi se på, hvordan vi kan lede gæsterne hensigtsmæssigt rundt og derved tage vare på naturen. NTT, som er en meget stor japansk IT-virksomhed, har øjnene på Vadehavet og vil indgå et nyt projekt – Green Nudging. Herudover fortalte Xenia Salomonsen, at vi arbejder på at undersøge, om man kan reetablere ålegræs i Vadehavet. Ålegræs er bl.a. godt til at optage CO² og er gode biotoper for småfisk og smådyr.

John Frikke havde valgt at fortælle om flere og bedre levesteder for ynglefuglene, som blandt andet er godt hjulpet af Græsningsforeningen. Græsningsforeningen har sat gang i et projekt i Ribemarsken, hvor der er en positiv stemning blandt lodsejerne om at samarbejde med græsningsforeningen. Vi har fået en ny sø, Juvre Engso, som er Rømø's største. Arbejdet ved Juvre Engso fortsætter med et prædator-sikkert hegn og man forsøger at skaffe midler til en infobase. Der er kommet to lavvandede søer i Sdr. Farup Enge og flere nye skrab til padder og fugle på Mandø. Kystfuglehegningen på Rømø, Fanø og på Blåvand Strand har givet meget gode resultater i 2023. Også terneflåderne på Esbjerg Havn og sortterneprojektet i Tøndermarsken har været positive og der er kommet rigtig mange unger på vingerne i 2023.

Jørn Bøgen orienterede om prædationsprojektet, som har været igennem en positiv udvikling. Projektet er lykkedes så godt grundet de 47 frivillige jægere på de 8 indsatsområder. Især i vinterhalvåret nedlægges der almindeligvis mange prædatorer. Vi kan hegne om sommeren, men om vinteren nedlægger vi dyr. De frivillige bliver løbende uddannet og er med til at flytte de store mængder grej. Harebestanden vokser, så det tager vi som et tegn på, at der er færre ræve. Der er kommet en plan for den kommende periode for prædationsprojektet og der er lavet en statusrapport fra 2015 til 2023. Vi har fanget og aflivet tæt på 2.000 dyr i perioden, især den invasive mårhund og dernæst ræv, men også krage og mink.

Sandie Eis Ravn fortalte i Anne Husum Marboes fravær, at der har været flere kulturprojekter som har været virkelig succesfulde. Projektet 'Kunst, Kulturarv og Kobbersnepper' er slut og værkerne er netop nu udstillet på The Mall i London. Wadden Tide og husbåden i Ho er henholdsvis en kunstudstilling og et kunstværk. Wadden Tide blev taget af havet, men var en stor succes. Bygningskultur i øjenhøjde er et nyt projekt vi pt. søger midler til.

Henrik Mikaelen fortalte om velkommen til Nationalpark Vadehavet, som er vores store formidlingsprojekt. Vi har åbnet porten på Fiskeri- og Søfartsmuseet, som var interessant, fordi vi skulle finde ud af hvordan vi passer ind i deres "butik". Vi tog udgangspunkt i den store biologisk produktion i Vadehavet, så der er kommet en fin kobling til den øvrige formidling i huset. Udstillingen fortæller om fødekæder og de små mikroskopiske bestanddele. Herudover viste han formidlingen på Myrthuegård, hvor der er fokuseret på, at der er handling/bevægelse forbundet med hele udstillingen, som indeholder en rute på 2 km, hvor man får formidling, som er lagt an på børnefamilier, undervejs. Vi får på hvert sted et nyt blik på hvad Vadehavet er.

Jens L Hansen fortalte om nationalparkmagasinet, som vi har lavet i 10 år. Tidligere har vi trykt 50.000 eksemplarer, som distribueres via nationalparkpartnerne. Vi har sat antallet ned til 30.000 og næste års budget bliver det sidste, hvor der er budgetteret med magasinet. Konceptet i det måske sidste magasin, bliver mere langtidsholdbart. Jens L Hansen fortalte dernæst om et projekt med Ungdommens Røde Kors, hvor udsatte børn får lov til at opleve Vadehavet i forbindelse med en ferielej, Fantasilejren i Vejen. Jens L Hansen roste de vanvittigt dygtige frivillige, som er med på lejrene.

Alette Houman Dyhrfeldt fortalte om de frivillige på skibet og det mobile infosted, som har besøgt rigtig mange steder i 2023. Sejlads med skoleklasser har igen i år været en succes og der er allerede booket til næste år, hvor skibet også skal på værft. Næste år vil vi forsøge aktivt at opsøge steder, hvor vores mobile infosted kan køres hen, for at komme ud til flere forskellige steder og styre geografien.

Søren Christensen fortalte kort om VaBene-projektet, som netop er startet. Herudover fortalte han om vores nye hjemmeside, som er vores digitale port i projektet 'Velkommen til Nationalpark Vadehavet'. Vi har haft et kommunikationsbureau tilknyttet, som har hjulpet med opsætningen. Siden er ikke bygget helt færdigt, men udbygges løbende. Der er blandt andet et digitalt kort på vej. Hjemmesiden har mere fokus på gæster, der er kommet nyt design, der er sorteret i indhold, og der er kommet mange projektbeskrivelser, kortere tekster, flere fotos med mennesker og meget mere. Der er ingen pdf-filer på vores nye hjemmeside, medmindre de er webtilgængelige. Der kommer en opdatering af hjemmesiden i det nye år og vores praktikant Susanne Carstensen har arbejdet med korrektur på de tyske og engelske sider.

Bilag:

6.1 Ledelsesorientering

Punkt 7 – Eventuelt og meddelelser (5 min.)

Sagsfremstilling:

Råd og bestyrelse har her mulighed for at komme med meddelelser mv. og den på bestyrelsesmødet vedtagne møderække for 2024 fremlægges.

Referat:

Jens Lorenzen takkede Merete Binderup for sine faglige og saglige indlæg på rådsmøderne og hendes store fremmøde. Merete Binderup, som havde sit sidste møde i rådet på dagen, takkede og opfordrede til, at man abonnerer på Geoviden, som er et gratis magasin. Det seneste nummer omhandler alene Vadehavet.